

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԿԻՐԱԿՈՍՅԱՆ ԱՇՈՏ ԶԱՔԱՐԻ

**ՀՀ ԲԱՆԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳՈՒՄ
ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐԱՍՏԵՂԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՆԵՐԴՐՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ
ԵՎ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում»
մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական
աստիճանի հայցման ատենախոսության

ՍԵՂՄԱԳԻՐ

ԵՐԵՎԱՆ 2017

Ատենախոսության թեման հաստատվել է Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում:

Գիտական ղեկավար՝

տնտեսագիտության դոկտոր,
պրոֆեսոր
Աշոտ Բորիսի Սալնազարյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

տնտեսագիտության դոկտոր,
պրոֆեսոր
Աշոտ Աղասու Թավադյան

տնտեսագիտության թեկնածու,
դոցենտ
Գրիգոր Պարզևի Այվազյան

Առաջադար կազմակերպություն՝

Մ.Քոթանյանի անվան
տնտեսագիտության ինստիտուտ

Պաշտպանությունը կայանալու է 2017թ. ապրիլի 27-ին, ժամը 15³⁰ -ին, Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում գործող ՀՀ ԲՈՀ-ի թիվ 014 մասնագիտական խորհրդի նիստում:

Հասցեն՝ 0025, ք. Երևան, Մ. Նալբանդյան 128:

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2017թ. մարտի 27-ին:

014 մասնագիտական խորհրդի
գիտական քարտուղար
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Ս. Ա. Գևորգյան

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Ազենախոսության թեմայի արդիականությունը: Բանկային համակարգի ֆինանսական նորաստեղծություններն ընդգրկում են մի շարք հայեցակարգային մոտեցումներ, որոնք անհրաժեշտ է որդեգրել՝ մրցունակ բանկային համակարգ և տնտեսություն ունենալու համար: Այս ոլորտին առնչվող հիմնախնդիրները գտնվում են հայ և արտասահմանյան հետազոտողների ուշադրության շրջանակներում, դա է պատճառը, որ մի շարք գիտական աշխատանքներում բարձրացվում են հարցեր, որոնք յուրաքանչյուր երկրի բանկային համակարգում լուծվում են յուրովի: Բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման առնչությամբ առաջ են քաշվում բազմաթիվ մոտեցումներ, տեսակետներ, առանձին երկրների հաջողված փորձի ներդրման տարբերակներ, որոնք կարող են ծառայել << ֆինանսական և բանկային համակարգերի նորաստեղծական հենքի վրա ինտեգրացված զարգացմանը: Պետք է նշել, որ բանկային համակարգի զարգացման նորաստեղծական մոտեցումները, հատկապես, կարևոր նշանակություն են ստանում ճգնաժամային իրավիճակներում, քանի որ գիտական հեղաշրջումները և նորաստեղծական նոր գաղափարներն են ճգնաժամերից հանել համաշխարհային տնտեսությունը՝ փակելով այս կամ այն կանդորատոկյան երկարատև պարբերաշրջանը և վերջ տալով «ինովացիոն կամ նորամուծական դադարի» փուլին:

Նորաստեղծությունների նկատմամբ առևտրային բանկերի ունեցած հետաքրքրությունը պայմանավորված է նորամուծական նախագծի իրականացման արդյունքում ստացվող վերջնական արդյունքի՝ նոր բանկային արտադրանքի և ծառայությունների մատուցման ծավալով, այսինքն՝ այն ապագա եկամտի չափով, որը պետք է ստացվի նորամուծական նախագծի իրականացումից: << Բանկային համակարգի շարունակական զարգացման համար գլոբալացման ներկա պայմաններում լավագույն ուղի է դառնում նորաստեղծական գործընթացների ակտիվացումն ու ներդրումը բանկային ծառայությունների ոլորտում: Բանկային ծառայությունների զարգացման ժամանակակից ուղղությունների մեջ հատկապես մեծ նշանակություն են ստանում կորպորատիվ բանկային նորաստեղծական արտադրանքի ներդրմանն ու իրացման հիմնախնդիրները, որոնք առևտրային բանկերին ապահովում են շուկայական բարձր մրցունակություն, դրամական հոսքերի հսկայական ծավալներ և շահույթի աճ:

Նորաստեղծական ծառայություններ մատուցող բանկային համակարգի ձևավորման և իրական գործուն մեխանիզմներ մշակելու համար շատ երկրների բանկային համակարգերում իրականացվել են մի շարք բարեփոխումներ, սակայն իրական առաջխաղացում՝ ժամանակակից տեխնոլոգիաների, մոդելների, մեխանիզմների ներդրման առումով ապահովել են քչերը, քանի որ շատ դեպքերում դրանց իրագործման հետ կապված առաջացել են լուրջ խոչընդոտներ:

Հետազոտության թեմայում բարձրացված հիմնախնդիրները կարող են փոխել ՀՀ բանկային համակարգի ֆինանսական նորաստեղծությունների տեղայնացման դինամիկան: Ինչով էլ պայմանավորված է դրանց մանրակրկիտ ուսումնասիրման անհրաժեշտությունը:

Վերոնշյալ խնդիրների լուծման, ֆինանսական նորաստեղծությունների կառավարման արդյունավետ մեխանիզմների մշակման ու կիրառման և բանկային համակարգի զարգացման երկարաժամկետ ռազմավարության մշակման անհրաժեշտությամբ էլ պայմանավորվում են ատենախոսության թեմայի արդիականությունը և հրատապությունը:

Արենախոսության ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան:

Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ առևտրային բանկերն են՝ իրենց ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման համակարգերով, իսկ ուսումնասիրության առարկան՝ ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման գործում միջազգային առաջավոր փորձի տեղայնացման հայեցակարգային հիմնախնդիրներն են, ինչպես նաև ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման ուղիներն ու արդյունավետության բարձրացման մեխանիզմները:

Արենախոսության նպատակը և խնդիրները:

Ատենախոսության հիմնական նպատակն է՝ ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման արդյունավետության բարձրացման հայեցակարգային և մեթոդաբանական հիմնախնդիրների, միջազգային փորձի ուսումնասիրության և վերլուծության հիման վրա մշակել և առաջարկել ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման ու կատարելագործման գիտականորեն հիմնավորված ռազմավարական կառուցակարգեր՝ ֆինանսական նորաստեղծությունները բանկային համակարգի զարգացման հիմնաքարը վերածելու նպատակով:

Նշված նպատակի իրականացման համար ատենախոսությունում դրվել են հետևյալ հիմնական խնդիրները.

- ուսումնասիրել բանկային համակարգի արդի հիմնախնդիրներն ու զարգացման միտումները,
- ուսումնասիրել և վերլուծել բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների տեսական և հայեցակարգային հիմնահարցերը,
- առավել համապարփակ և ամբողջական վերլուծել բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների արդյունավետության բարձրացման ու միջազգային փորձի ներդրման հնարավորությունները,
- վերլուծել ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից մատուցվող ֆինանսական ծառայությունների ոլորտում առկա հիմնախնդիրները,
- ուսումնասիրել ժամանակակից բանկային ծառայությունների ներդրման և զարգացման հետ կապված ռիսկերն ու հիմնախնդիրները ՀՀ-ում,
- ուսումնասիրել և վերլուծել ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման հեռանկարները,
- առաջարկել ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման ուղիներ և կառուցակարգեր,
- ներկայացնել ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների արդյունավետության բարձրացման մեխանիզմները և մշակել արդյունավետության գնահատման մեթոդ:

Արեւնախոսության տեսամեթոդաբանական և տեղեկատվական հիմքերը: Հետազոտության մեջ առաջադրված խնդիրների լուծման համար տեսական հիմք են հանդիսացել ֆինանսների, տնտեսագիտության, կառավարման, նորաստեղծությունների ժամանակակից տեսությունների հիմնադրույթները, հայեցակարգերը, մոդելներն ու մեթոդները, բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների միջազգային փորձի ներդրման բնագավառում տեղ գտած բարեփոխումները, հայ և արտասահմանյան հետազոտողների կողմից դրանց արդյունավետության բարձրացման բնագավառում կատարած ուսումնասիրությունները, ինչպես նաև զարգացող և զարգացած երկրների օրենքները և իրավական ակտերը:

Հետազոտության համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսացել ՀՀ ԿԲ-ի, ՀՀ կառավարության, ՀՀ ԱՎԾ-ի, ՀՀ ֆինանսների, ՀՀ տնտեսական զարգացման և ներդրումների նախարարությունների, Արժույթի միջազգային հիմնադրամի, Համաշխարհային բանկի, Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի, ԱՄՆ դաշնային պահուստային համակարգի, Եվրոպական կենտրոնական բանկի հրապարակումները,

զեկույցները և պաշտոնական տեղեկագրերը, ինչպես նաև տարբեր փորձագետների գնահատականներն ու հետազոտությունները:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել են համակարգային, իրավիճակային, ինդուկցիայի և դեդուկցիայի, վիճակագրական, խմբավորումների և համեմատական վերլուծությունների, հարցումների, տնտեսաչափական վերլուծությունների մեթոդներ:

Արենախոսության հիմնական գիտական արդյունքները և նորույթը: Հետազոտությունում ստացվել են գիտական մի շարք արդյունքներ, որոնցից նորույթը հետևյալն է՝

- Բացահայտվել են միջազգային բանկային պրակտիկայում կիրառվող ժամանակակից ֆինանսական նորաստեղծությունները՝ ըստ նորամուծական կլաստերների, և հիմնավորվել ՀՀ բանկային համակարգում դրանց ներդրման հնարավորությունները, տեղայնացման մոտեցումներն ու մեխանիզմները:
- ՀՀ բանկային համակարգի ֆինանսական հիմնական ցուցանիշների և նորաստեղծությունների ներդրման հեռանկարների վերլուծության արդյունքում բացահայտվել ու հիմնավորվել է, որ համակարգում առկա հիմնախնդիրները չհաղթահարելու պարագայում ներդրվող ֆինանսական նորաստեղծությունները ծառայելու են ոչ թե տնտեսության, այլ մեծամասամբ բանկային համակարգի՝ տնտեսությունից անկախ զարգացմանը:
- ՀՀ բանկային համակարգի հաճախորդների շրջանում անցկացված սոցիոլոգիական հարցման հիման վրա բացահայտվել են ֆինանսական նորաստեղծությունների և ժամանակակից բանկային ծառայությունների կիրառման հիմնախնդիրները՝ նախանշելով դրանց լուծման ուղիներն ու հեռանկարները:
- Մշակվել և առաջարկվել է բանկային ծառայությունների արդյունավետության գնահատման մեթոդ, որի միջոցով բացահայտվել է բանկային նորամուծական ֆինանսական ծառայությունների և հաճախորդների բավարարվածության միջև փոխկապվածությունը, որը հիմնավորվել է այն պայմանավորող գործոնների ու համապատասխան վարկածների (հիպոթեզների) ստուգման միջոցով:

Արենախոսության արդյունքների գործնական նշանակությունը: Ատենախոսության արդյունքների գործնական նշանակությունն այն է, որ մշակված գիտական և գործնական բնույթի առաջարկությունները կարող են օգտագործվել պետական կառավարման և առևտրային բանկերի

կողմից ֆինանսական նորաստեղծությունների միջազգային փորձի ներդրման հայեցակարգային և ռազմավարական փաստաթղթեր մշակելու գործընթացում, ինչպես նաև ՀՀ բանկային համակարգում մրցունակության բարձրացման ուղիների մշակման և տնտեսության մեջ սեփական ֆինանսական նորաստեղծություններով հանդես գալու ժամանակ:

Ատենախոսության տեսական և գործնական որոշ արդյունքներ կարող են օգտակար լինել բանկային համակարգի ֆինանսական նորաստեղծություններով և տնտեսության զարգացման հիմնախնդիրներով զբաղվող ֆինանսիստների, բանկային համակարգի կառավարման մասնագետների և տնտեսագետների համար:

Արենախոսության արդյունքների փորձարկումը և հրապարակումները: Ատենախոսության հիմնադրույթները և ուսումնասիրության արդյունքները քննարկվել են Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի «Բանկային գործի և ապահովագրության» ամբիոնի նիստում:

Ատենախոսության գիտական նորույթ հանդիսացող արդյունքները և հատկապես մշակված արդյունավետության գնահատման մեթոդը, որը բացահայտում է տարբեր գործոնների ազդեցությունը հաճախորդների բավարարվածության մակարդակի վրա, ընդունվել և ներառվել է «ԱՐԴՇԻՆԲԱՆԿ» ՓԲԸ-ի առաջիկա տարիների աշխատանքների կազմակերպման միջոցառումների ծրագրում:

Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն ու բովանդակությունն արտացոլված են հեղինակի կողմից հրապարակված 6 գիտական հոդվածներում:

Արենախոսության կառուցվածքը և ծավալը: Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրակացություններից և առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից: Ատենախոսությունը շարադրված է 165 էջի վրա՝ առանց հավելվածների:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածությունում հիմնավորված է թեմայի արդիականությունը ներկայացված են հետազոտության նպատակները, խնդիրները, ձևակերպված են ուսումնասիրության օբյեկտը և առարկան, գիտական արդյունքները և նորոյթը, ստացված արդյունքների գիտազործնական նշանակությունը, ներկայացված է ուսումնասիրության մեթոդաբանությունը, ինչպես նաև հետազոտության տեղեկատվական հիմքերը:

Արենախոսության առաջին՝ «Բանկային համակարգի զարգացման և ֆինանսական նորաստեղծությունների մշակման տեսական և մեթոդաբանական հիմքերը» գլխում ուսումնասիրվել են բանկային համակարգի արդի հիմնախնդիրները և զարգացման միտումները որոշ զարգացած և զարգացող երկրներում և Հայաստանում, ֆինանսական նորաստեղծությունների տեսական հիմնահարցերը բանկային համակարգում, ինչպես նաև կատարվել է ֆինանսական զարգացածության և նորաստեղծությունների միջազգային փորձի վերլուծություն:

Համաշխարհային տնտեսության մեջ աճի տեմպերի դանդաղումը հանգեցրել է նրան, որ կանխատեսումները տարեցտարի ստանում են ավելի վատատեսական ուղղվածություն. օրինակ՝ եթե 2010թ.-ին աշխարհում տնտեսական աճը կազմել է 5.4%, ապա 2015թ.-ին այն իջել է մինչև 3.1%: 2016թ.-ին կանխատեսվում է 3.2%-անոց աճ, իսկ մինչև 2021թ.-ը տնտեսական աճը չի գերազանցի 4%-ի սահմանագիծը: Հայաստանի համար բացասական է նաև այն, որ Ռուսաստանի կանխատեսվող աճի տեմպերը ևս ցածր են, իսկ դա իր հերթին կարող է հանգեցնել տրանսֆերտների ծավալի կրճատման, այսինքն՝ ՀՀ ֆինանսական և հատկապես բանկային համակարգը զրկվում է լրացուցիչ ռեսուրսներից՝ դրանով իսկ բախվելով ֆինանսական ռեսուրսների սղության հետ, որն արտահայտվում է նաև պետական պարտքի ավելացման, բյուջեի պակասուրդի, ինչպես նաև հարկային եկամուտների հավաքագրման թերակատարման ձևով:

Նորամուծություն հասկացությունը (անգլերեն՝ Innovation) առաջին անգամ գիտական հետազոտություններում հայտնվել է 20-րդ դարում և ժամանակի ընթացքում վերաիմաստավորվել է: Հայտնի ավստրիացի տնտեսագետ Յ. Ա. Շումպետերը (1883-1950թթ.) իր «Տնտեսական զարգացման տեսություն» աշխատության մեջ առաջին անգամ քննարկել է

նորամուծության և նորամուծական գործունեության հետ առնչվող խնդիրները¹:

Բանկային նորաստեղծություններն իրենցից ներկայացնում են բանկի գործունեության տարբեր կողմերի, այդ թվում՝ նաև մրցակիցների նվաճումների վերլուծության հիման վրա իրականացվող անընդհատ նորացման գործընթաց: Բանկային նորամուծությունն իր բովանդակությամբ դեռ, ըստ էության, բնորոշված չէ, որի համար էլ մեծ հետաքրքրություն է ներկայացնում: Մասնավորապես, գիտական բանավեճ գոյություն ունի, թե ինչը համարել նորամուծություն, սակայն փաստն այն է, որ անկախ նրանից՝ վերջինս ստեղծվել է սովյալ երկրի բանկային համակարգում, թե փոխառնվել է այլ երկրի բանկային համակարգից, կարևորագույն բաղադրիչը, որպես այդպիսին, մնում է եկամտուների ավելացումը և հաճախորդների սպասարկման որակի բարելավումը՝ դա կլինի վերջիններիս ժամանակի խնայողության, ծախսերի կրճատման, եկամտուների ավելացման, թե հարմարավետ պայմաններում ծառայությունների մատուցման տեսքով:

Բանկային նորամուծություններին հատուկ են նորույթը, շուկայական պահանջարկի բավարարումը և առևտրայնացումը: «Նորամուծություն» հասկացությունն ընդունելի է բանկային գործունեության բոլոր ոլորտների նկատմամբ: Այն ապահովում է որոշակի տնտեսական կամ ռազմավարական արդյունք, ինչպես օրինակ՝ բանկի հաճախորդների թվի ավելացումը, շուկայում մասնաբաժնի աճը, որևէ գործառնության իրականացման ծախսերի կրճատումը և այլն, կամ պայմաններ են ստեղծվում բոլոր վերը նշվածների համար: Նորամուծական գործընթացը, այսինքն՝ այն գործընթացը, որն ընդգրկում է նորամուծությունների ստեղծման, յուրացման և տարածման գործընթացը, ներառում է բանկային գործունեության բոլոր կողմերը՝ հայեցակարգի մշակումից կամ գաղափարից մինչև դրա գործնական իրացումը:

Յուրաքանչյուր երկրի բանկային համակարգի վերլուծությունը, ինչպես նաև դրա զարգացածությունը հնարավոր է գնահատել՝ հաշվի առնելով երկրի ընդհանուր ֆինանսական զարգացածությունը: Այդ իսկ պատճառով տրամաբանական հաջորդականությամբ ուսումնասիրվել են ֆինանսական զարգացածության առանձնացված մակարդակները և դրանցից առանձնացվել երեքը.

➤ Ֆինանսական զարգացածության համաթվի միջոցով ուսումնասիրվել

---

¹ Шумпетер И., Теория экономического развития. Общ. ред. Милейковского А.Г. М., Прогресс 1982, 455с.

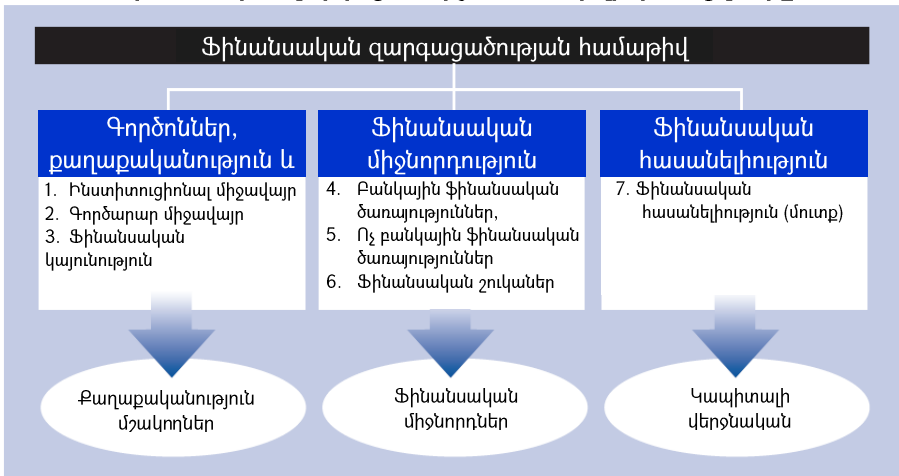
և վերլուծվել են համաշխարհային ֆինանսական համակարգում վերջին մի քանի տարիների ընթացքում առաջատար տեղ և դիրք ունեցող երկրների ցուցանիշները (մեզա մակարդակ):

- Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի (ՎՋԵԲ) անցումային զեկույցների մեթոդաբանության հիման վրա վերլուծվել է անցումային և զարգացող երկրների ֆինանսական համակարգերի և, հատկապես, բանկային համակարգերի զարգացածության մակարդակը (մակրո մակարդակ):
- Շարժական (մոբայլ) ֆինանսական ծառայությունների զարգացման միտումների, ինչպես նաև անցումային և զարգացող երկրների փորձի հիման վրա՝ վերլուծվել է դրանց տեղայնացման հնարավորությունները ՀՀ-ում (միկրո մակարդակ):

Ներկայացվել են Ֆինանսական զարգացածության համաթվի 7 հենասյունները, որոնք խմբավորված են երեք խմբերում, և որոնց հիման վրա էլ հաշվարկվում է համաթիվը:

Գծապատկեր 1.1

Ֆինանսական զարգացածության համաթվի կառուցվածքը

Աղբյուրը` Համաշխարհային տնտեսական համաժողով:

Նկարագրվել են նաև Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկի (ՎՋԵԲ) անցումային զեկույցների (Transition report) մեջ բանկային համակարգի բարեփոխումները անցումային հինգ մակարդակները:

Ատենախոսությունում ներկայացվում է, որ բավականին շատ է

խոսվում Հայաստանի՝ զարգացած բանկային համակարգ ունենալու մասին, որն արձանագրել է լուրջ առաջընթաց և արդյունքներ, սակայն փաստը մնում է այն, որ Հայաստանի բանկային ոլորտի զարգացումը ՎՋԵԲ-ի կողմից գնահատվել է ընդամենը «2+»: Օրինակ՝ ԵԱՏՄ երկրների շրջանակում ՀՀ-ից բարձր վարկանիշ կամ զարգացման մակարդակ բանկային ոլորտում ունի միայն Ռուսաստանը՝ «3-», իսկ Բելառուսիան և Ղրղըզստանը՝ «2» միավորով մեկ քայլով հետ են գտնվում Հայաստանից և Ղազախստանից:

Արենախոսության երկրորդ՝ «Ֆինանսական նորաստեղծությունները ՀՀ բանկային համակարգում» գլխում վերլուծվել են ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից մատուցվող ծառայությունները: Այնուհետև, ներկայացվել են ժամանակակից բանկային ծառայությունների ներդրման և զարգացման հետ կապված ռիսկերը ՀՀ-ում, որից հետո կատարվել է ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման հեռանկարների վերլուծություն:

ՀՀ առևտրային բանկերի կողմից հաճախորդներին մատուցվող ծառայությունները կարելի է բաժանել երկու հիմնական խմբերի.

1. ավանդական բանկային ծառայություններ (վարկերի տրամադրում, բանկային հաշիվների բացում և վարում, արտարժույթային գործարքներ, դրամական փոխանցումներ և այլն),
2. ժամանակակից բանկային ծառայություններ (հեռահար բանկային սպասարկում, հատուկ վարկավորման ծրագրեր, բանկային երաշխիքների տրամադրում, լիզինգ և այլն):

Ատենախոսությունում ներկայացվել են նաև ՀՀ առանձին բանկերի (Ամերիա բանկ, Էյջ-Էս-Բի-Սի բանկ, Բիբլիոս բանկ, Պրոմեթեյ բանկ և այլն) կողմից առաջարկվող ժամանակակից նորանուձական բանկային ծառայությունների (Ամերիա օնլայն բանկինգ համակարգ, մոբայլ կամ բջջային բանկինգ, ինտերնետ-էքվայրինգ, eCommerce, mConverse և այլն), ինչպես նաև թվային (digital) և ներդրումային (investment) բանկինգի ուղղությունների վերլուծությունը:

Ներկայացվել են նաև Հայաստանում 2016թ.-ի ընթացքում ի հայտ եկած ռիսկային իրավիճակները, իսկ ՀՀ ԿԲ-ի կողմից հրապարակված «ՀՀ բանկային համակարգի հնարավոր զարգացումները 2016-2018թթ.-ի» զեկույցի վերլուծության արդյունքում անդրադարձ է կատարվել 2016-2018թթ. համաշխարհային և Հայաստանի տնտեսության վերաբերյալ որոշակի

կանխատեսումներին և ռիսկերին՝ վերլուծելով դրանց հնարավոր շեղումներն ու սցենարային զարգացումները:

ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների ներդրման հեռանկարների վերլուծությունն իրականացվել է մի շարք ցուցանիշների ուսումնասիրությամբ: Ներկայացվել են՝ ՀՀ բանկային համակարգի միջնորդության միտումները, ՀՀ, ԱՊՀ և Արևելյան Եվրոպայի երկրների բանկային միջնորդության համեմատականը, ՀՀ առևտրային բանկերի ավանդներն ու վարկերն ըստ ժամկետայնության, ֆինանսական ծառայությունների հասանելիության միտումները, վարկի տոկոսադրույքի որոշիչ հիմնական բաղադրիչները, ավանդների արժույթային կառուցվածքը ՀՀ-ում և այլն:

Հայաստանը բանկային միջնորդության առումով ունի միջին դիրքեր մոտ 47%, իսկ առաջիկայում բանկային միջնորդությունների տեսակարար կշիռը կարող է աճել: Բանկային միջնորդության կամ վարկեր/ՀՆԱ ցուցանիշով առաջատարը Թուրքիան է՝ 70.1%, իսկ հետնապահը՝ Տաջիկստանը՝ 19.9% ցուցանիշով:

Համաշխարհային պրակտիկայում բավականին լուրջ հետազոտություններ² կան, որոնք ցույց են տալիս բանկային համակարգի և ՀՆԱ-ի աճի միջև կոռելյացիոն կապը, ինչպես նաև ոչ համահունչ զարգացման հետևանքները: Իսկ Ասիական զարգացման բանկի մասնագետների կողմից անգամ փորձ է արվել կապ ստեղծել նաև մեկ այլ գործոնի հետ, այն է՝ աղքատության կրճատման, այսինքն՝ երեք տրամաբանական գործոններ կապակցվել են իրար հետ:

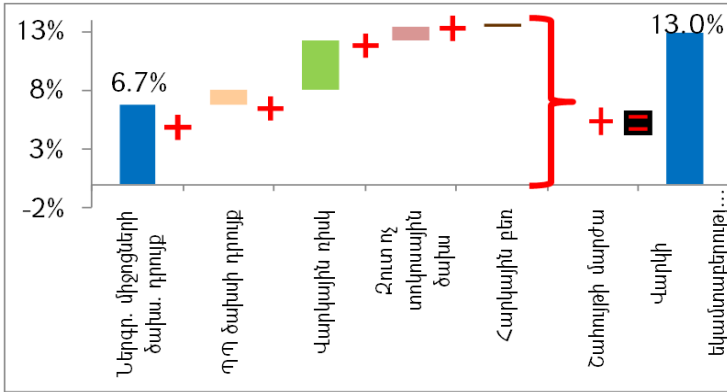
Հայաստանում 5 տարուց ավելի վարկերի տեսակարար կշիռը կազմում է մոտ 15%, իսկ եվրոպական երկրներում՝ 60-80%, դա նշանակում է, որ ֆինանսական նորաստեղծությունների մեծ մասը բանկային համակարգում պետք է ուղղել վարկային ընդհանուր պորտֆելի առողջացմանը և վերջինիս երկարաժամկետ բնույթ տալուն:

Առևտրային բանկերը նաև ստիպված են կարճաժամկետ ավանդները տեղաբաշխել ավելի երկարաժամկետ վարկերում՝ իրենց վրա կրելով ավանդների և վարկերի ժամկետայնության տարբերության հաշվին առաջացող իրացվելիության ռիսկը:

---

² Juzhong Zhuang, Herath Gunatilake, Yoko Niimi, Muhammad Ehsan Khan, Yi Jiang, Rana Hasan, Niny Khor, Anneli S. Lagman-Martin, Pamela Bracey, and Biao Huang, Financial Sector Development, Economic Growth, and Poverty Reduction: A Literature Review, No. 173 | October 2009, ADB Economics Working Paper Series, 46 p. <http://www.adb.org/sites/default/files/publication/28391/economics-wp173.pdf>

Վարկի տոկոսադրույքի որոշիչ հիմնական բաղադրիչները ՀՀ-ում³

Վարկավորման բարձր տոկոսադրույքի սխեմատիկ ձևավորումը ներկայացնելով ակնհայտ է դառնում, որ ՀՀ-ում վարկերի եկամտաբերությունը հասնում է մոտ 13%-ի (գծապատկեր 2.1), իսկ սա բավականին բարձր է, քանի որ իր մեջ ներառում է չվերադարձվող վարկերից սկսած մինչև հարկային բեռը:

Աշխարհում կան շատ էժան փողեր, դրանք ընդհուպ հասել են գրոյական և բացասական տոկոսադրույքների, և անգամ գոյություն ունի բացասական տոկոսադրույքների քաղաքականություն (Negative Interest Rate Policy (NIRP)) տերմին, սակայն ՀՀ բանկային համակարգն իր գործունեության համար ներգրավում է թանկ փողեր, քանի որ էժան փողեր ձեռք բերելու հնարավորությունները սահմանափակ են կամ գրեթե չկան:

Արենախոսության երրորդ՝ «ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների արդյունավետության բարձրացման մեխանիզմները» գլխում ներկայացվել են ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների մշակման և ներդրման ուղիները, ինչպես նաև արդյունավետության գնահատման մեթոդով կատարվել է ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների արդյունավետության գնահատում:

Փորձելով բացահայտել ՀՀ բանկային համակարգում մատուցվող ծառայություններից բավարարվածության և վերջիններիս վերաբերյալ տեղեկացվածության հարցերը՝ Երևան քաղաքում սեպտեմբեր-հոկտեմ-

բեր ամիսներին անցկացվել է հարցում 200 քաղաքացիների շրջանակում: Հետազոտությունն իրականացվել է տեղեկատվության հավաքման քանակական մեթոդով (հարցաթերթիկային հարցման միջոցով):

Հարցման միջոցով փորձ է կատարվել բացահայտել բանկային ծառայություններից օգտվելու հաճախականությունը, տեղեկացվածության աստիճանը բանկոմատների միջոցով կատարվող ծառայություններից, մատուցվող օնլայն ծառայություններից և այլն:

ՀՀ բանկային համակարգի ծառայություններից օգտվողների շրջանակում անցկացված սոցիոլոգիական հարցումների արդյունքներից ելնելով՝ նախանշվել են ֆինանսական նորաստեղծությունների մշակման և ներդրման հետևյալ ուղիները.

- Յուրաքանչյուր ֆինանսական նորաստեղծության մշակում պետք է անցնի լուրջ գիտահետազոտական փուլ, որի համար բանկերը պետք է նախատեսեն որոշակի գիտահետազոտական և հարցումների վրա կատարվող ծախսեր:
- Ֆինանսական նորաստեղծությունների մշակման հիմքում պետք է դրվեն ոչ թե միակողմանի, այն է՝ բանկի շահերը, այլ դրանք պետք է բխեն նաև վերջիններս սպառողների շահերից:
- Անհրաժեշտ է նաև ստուգել ներդրվող ֆինանսական նորաստեղծությունների ռիսկերը, ինչպես նաև հաճախորդների ֆինանսական գրագիտության հետ դրանց համատեղելիության հարցը:
- Բանկային ֆինանսական նորաստեղծությունների մշակման ժամանակ առանցքային հարցերից պետք է լինի նաև ոչ միայն դրանցից օգտվելու մասսայականության, այլ նաև հաճախականության հարցը, քանի որ բանկային ծառայություններից օգտվելու հարմարավետությունը կարող է նաև ստիպել, որպեսզի դրանցից ավելի հաճախ օգտվեն և այլն:

Ատենախոսությունում արված սոցիոլոգիական հարցման տվյալների հիման վրա, վիճակագրական տարբեր մեթոդների գործադրմամբ, իրականացվել է նաև բանկերի կողմից մատուցվող ծառայություններից հաճախորդների բավարարվածության, դրա վրա ազդող գործոնների համալիր վերլուծություն:

Հետազոտական խնդիր է դրվել այն, թե ինչի կհանգեցնի Հայաստանում բջջային բանկինգի զարգացումը, ինչպես նաև ինչքանով դա կբավարարի բանկերի հաճախորդների պահանջմունքները: Բացի այդ,

---

³ Գծապատկերը կազմվել է ատենախոսի կողմից ՀՀ ԿԲ ինտերնետային կայքից վերցված անցանց տվյալների հիման վրա:

կարևոր նշանակություն ունի նաև բանկային ծառայություններից՝ հաճախորդների բավարարվածության վրա ազդող գործոնների հետազոտությունը:

Ներկայացվել է նաև արդյունավետության գիտական մեթոդ, որը հնարավորություն է տալիս պատկերացնել առանձին գործոնների (կազմակերպական գործոն, տեխնոլոգիական գործոն, ռազմավարական գործոն և տնտեսական գործոն) ու հաճախորդների բավարարվածության միջև առկա տրամաբանական կապերը:

Առաջարկվող մեթոդը տրամաբանորեն կապված է նաև ստենախոսի կողմից անցկացված սոցիոլոգիական հարցման տվյալների բազաների հետ, և վկայում է այն մասին, որ ՀՀ-ում բանկային նորամուծական ֆինանսական ծառայություններն ունեն զարգացման լուրջ հեռանկարներ: Իհարկե, դրան դեռևս խոչընդոտում են սոցիալ-տնտեսական հիմնախնդիրները, ֆինանսական գրագիտության անբավարար մակարդակը և այլն: Մարդիկ ցանկանում են տեխնոլոգիաները ծառայեցնել իրենց կյանքի որակը բարձրացնելու համար, իսկ բանկային համակարգի հետ առնչվելով՝ ցանկանում են ստանալ արդյունավետ և արագ, ինչպես նաև հեշտ հասկանալի և օգտագործման տեսանկյունից դյուրին ծառայություններ:

Մյուս կողմից ապագայում լուրջ քայլեր է հարկավոր անել այս ուղղությամբ՝ համաշխարհային ֆինանսական համակարգի և նորաստեղծությունների զարգացմանը համահունչ ընթանալու համար:

Այս համատեքստում և թեմայի հիմնական արդյունքների շրջանակներում արվել են մի շարք **եզրակացություններ**, ինչպես նաև վերջիններից բխող **առաջարկություններ**.

- Համաշխարհային ֆինանսական շուկայում, ինչպես նաև բանկային համակարգում մղվող կատարի պայքարը ստիպում է անընդհատ կատարելագործել ֆինանսական գործիքները և մատուցվող նորարական ծառայությունները, իսկ ժամանակակից բանկային համակարգերի զարգացումն առանց ժամանակակից տեղեկատվական տեխնոլոգիաների շրջանակներում առաջարկվող նորամուծությունների կիրառության պատկերացնելը գրեթե անհնար է:

- Առաջիկա տարիներին բանկերն իրենց մրցունակության բարձրացման գործում շեշտադրում են անելու տեղեկատվական տեխնոլոգիաների միջոցով առաջարկվող ֆինանսական նորաստեղծական ծառայությունների վրա, այսինքն՝ վերածվելու են ոչ միայն ֆինանսական, այլ նաև նորամուծական-տեխնոլոգիական կազմակերպությունների:

- Համաշխարհային տնտեսական համաժողովի ուսումնասիրություններից պարզ է դառնում, որ սկսվել է բացասական տոկոսադրույքների ժամանակաշրջանը, իսկ դա հանգեցնում է որոշակի ֆինանսական վերադասավորումների: Սակայն խնդիրներից մեկն այն է, որ դա տանում է նաև նրան, որ տնտեսությունը խթանելու և աճ ապահովելու գործիքները դառնում են սահմանափակ և անգամ շրջանառության մեջ առկա ազատ ֆինանսական ռեսուրսները ներդրումների չեն վերաձվում:
- ՀՀ տնտեսությունում, այնպես էլ բանկային համակարգում անհրաժեշտ է մշակել զարգացման որակապես նոր մոտեցումներ և մոդելներ, որտեղ ներդնելով նորամուծական տնտեսության բաղադրատարրեր՝ վերջիններս հանդես կգան որպես տնտեսական վերափոխումների գլխավոր գործոն: Նորամուծությունները պետք է թափանցեն ամբողջ տնտեսության մեջ, իսկ բանկերի վարկավորման պորտֆելում մեծ տեսակարար կշիռ պետք է ունենան ոչ թե սպառողական վարկերը, այլ նորամուծական ապրանքների և ծառայությունների ստեղծմանն ուղղված վարկավորումը՝ տնտեսությանը հաղորդելով գիտելիքահենք և նորամուծական զարգացմանն ուղղվածություն:
- ՀՀ բանկային համակարգի զարգացման գործընթացը 2014թ.-ից թևակոխել է նոր փուլ, որը կարելի բնորոշել, որպես միավորումների, կլանումների կամ խոշորացումների փուլ: Կապիտալիզացիայի աճի չափանիշերի վերանայումը ՀՀ բանկային համակարգում կարող է հանգեցնել նաև ֆինանսական նորաստեղծությունների համար ռեսուրսների կենտրոնացման:
- Տնտեսության զարգացման, նոր բանկային ծառայությունների պահանջարկի աճի, ինչպես նաև ֆինանսական նորաստեղծությունների կյանքի կոչման արդի փուլում ՀՀ առևտրային բանկերը փնտրում են մրցունակության ավելացման նոր եղանակներ ու ձևեր: Վերջիններս բանկային համակարգում պայմանավորում են ավանդական և ժամանակակից բանկային ծառայությունների միաժամանակյա գոյությունը:
- Կորպորատիվ բանկային նորամուծությունները, նպատակ ունենալով բարձրացնել առևտրային բանկի գործունեության արդյունավետությունը և բարելավել մատուցվող ծառայությունների որակական ու քանակական ցուցանիշները, պայմանավորում են ՀՀ առևտրային բանկերի նորամուծական քաղաքականության անհրաժեշտությունը:
- ՀՀ բանկային համակարգը ներկայումս դեռևս ունի բավականին մեծ ճկունություն ընկալելու և կիրառելու բանկային նորամուծություններ: Բանկային ժամանակակից ծառայությունների հետագա զարգացումը և

նորամուծությունների կիրառումը և կատարելագործումը կապված են այնպիսի նորամուծական ուղղությունների հետ, ինչպիսիք են դիստանցիոն բանկային սպասարկումը, պլաստիկ քարտերով սպասարկումը և այլ նորույթներ, որոնք կիրառվում են զարգացած երկրների բանկային համակարգերում:

- ՀՀ-ում ազգային նորամուծական համակարգի ոլորտային սահմանափակությունը լուրջ քննադատությունների տեղիք է տալիս, իսկ դա նշանակում է, որ տնտեսության յուրաքանչյուր ոլորտում նորամուծությունները պետք է ունենան իրենց կարևորագույն տեղը և դերը: Ցանկալի տարբերակներից է նաև, որ ազգային նորամուծական համակարգում դրված լինի նաև նորամուծական բանկային համակարգ ունենալու գաղափարը, որի զարգացման հեռանկարներից է կախված լինելու նաև տնտեսության մի շարք ոլորտների՝ բանկային համակարգի միջոցով ֆինանսավորման ապագան:

- Տնտեսության զարգացման ժամանակակից պայմաններում բանկային նորամուծական արտադրանքների ներդրումն առևտրային բանկերի արդյունավետ գործունեության ապահովման լավագույն ուղին է: Կարելի է եզրակացնել, որ ինչպես ՀՀ ամբողջ տնտեսությունում, այնպես էլ բանկային համակարգում անհրաժեշտ է մշակել զարգացման որակապես նոր մոդել, որտեղ նորամուծական տնտեսության բաղադրատարրերը հանդես են գալիս և որպես նպատակ, և որպես տնտեսական վերափոխումների գլխավոր գործոն:

- Առենախոսի կողմից ներկայացված արդյունավետության գնահատման մեթոդի կիրառական նշանակությունը կայանում է նրանում, որ տարբեր հարցումների, ինչպես նաև առանձին բանկերի կողմից այս մեթոդի կիրառության պարագայում հնարավոր կլինի գնահատել հաճախորդների բավարարվածության մակարդակը: Վերջինս հիմք կարող է հանդիսանալ բանկի համար փոխելու կամ վերանայելու իր օնլայն, բջջային և ինտերնետ բանկինգի ծառայությունները՝ դրանք ուղղորդելով հաճախորդների իրական պահանջումներին բավարարմանը: Սա նաև կարող է ապագայում տվյալ բանկի զարգացման համար ռազմավարական ուղղություն հանդիսանալ՝ ապահովելով ժամանակակից բանկային նորամուծական ծառայությունների շուկայում համապատասխան դիրք և մասնաբաժին:

- Բջջային կամ M-բանկինգը, ինչպես նաև օնլայն կամ առանձին հավելվածների միջոցով մատուցվող բանկային ծառայությունները, շատերի

համար նոր կատեգորիաներ են, իսկ դա նշանակում է, որ հայ սպառողներից կպահանջվի որոշակի ժամանակահատված դրանց ադապտացվելու, ինչպես նաև հետազայում դրանց արդյունքները զգալու պարագայում այդ ծառայություններից բավարարված լինելու համար: Այսինքն՝ ֆինանսական գրագիտության բարձրացումը, ինչպես նաև մատուցվող ծառայությունների բավարարվածությունը ֆինանսական նորաստեղծությունների ձևավորման իրական հիմքեր են ստեղծելու:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները և ատենախոսության կարևոր դրույթները արտացոլված են հրապարակված գիտական չորս հոդվածներում:

1. Կիրակոսյան Ա., «Բանկային համակարգի ֆինանսական զարգացածության և նորաստեղծությունների միջազգային փորձի վերլուծությունը»: // Ֆինանսներ և էկոնոմիկա: Երևան # 7-8 (191-192) 2016, էջեր 55-59:
2. Կիրակոսյան Ա., «Բանկային ծառայություններից բավարարվածության և տեղեկացվածության հիմնահարցերը ՀՀ-ում», Բանբեր N 4, Երևան 2016, էջեր 104-112:
3. Կիրակոսյան Ա., «Էլեկտրոնային փողերի դերը և արդիականությունը բանկային համակարգում», Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, Երևան 2015 #4, էջեր 41-53:
4. Կիրակոսյան Ա., «Մոբայլ բանկինգը և դրա զարգացման խնդիրները», Այլընտրանք եռամսյա գիտական հանդես, հոկտեմբեր-դեկտեմբեր, Երևան 2015 #4, էջեր 176-183:
5. Киракосян А.З., “Проблемы банковской системы в постсоветский период (на примере Республики Армения)”, Материалы I Международной научно-практической конференции студентов, аспирантов, преподавателей, Проблемы цивилизационного развития России: характер, факторы и пути решения, г. Армавир, 25 ноября 2016г., стр. 118-121
6. Կիրակոսյան Ա., «ՀՀ բանկային համակարգում ֆինանսական նորաստեղծությունների արդյունավետության գնահատումը», Ճարտարապետական և տնտեսագիտական ազգային համալսարանի տեղակազիր, Երևան, 1 (54) 2017 , էջ 99-105:

КИРАКОСЯН АШОТ ЗАХАРОВИЧ

ПУТИ ВНЕДРЕНИЯ И ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФИНАНСОВЫХ ИННОВАЦИЙ В БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЕ РА

Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 - “Финансы, бухгалтерский учет”. Защита состоится 27-го апреля 2017 г., в 15³⁰ часов на заседании специализированного совета 014 ВАК РА по экономике, действующего в Армянском государственном экономическом университете, по адресу: г. Ереван, 0025, ул. М. Налбандяна 128.

РЕЗЮМЕ

Существующая система финансовых инноваций в банковской системе содержит ряд концептуальных подходов, которые имеют жизненно важное значение для построения конкурентоспособной банковской системы и экономики. Проблемы этой сферы находятся в центре внимания армянских и зарубежных исследователей, поэтому во многих научных работах поднимаются вопросы, которые в каждой стране решаются по-своему исходя из особенностей банковских систем данной страны. В связи с введением финансовых инноваций в банковской системе выдвигаются множество подходов, точки зрения, а также рассматриваются различные успешные варианты внедрений, которые могут способствовать комплексному развитию банковской и финансовой системы Республики Армения на основе инновационного подхода.

Такие решения могут быть найдены путем разработки и практики эффективных механизмов управления финансовыми инновациями и долгосрочной стратегии для банковской системы, поиск которых и делают тему диссертации актуальной.

Цель и задачи исследования: Основная цель диссертации состоит в разработке и выдвижении научно обоснованных стратегических механизмов, способствующие превращению финансовых инноваций в основу банковской системы РА на основе исследований и анализа концептуальных и методологических проблем, а также изучения международной практики.

Для этой цели были поставлены следующие задачи:

- изучить текущие проблемы и тенденции развития банковской системы,
- изучить и проанализировать теоретические и концептуальные вопросы финансовых инноваций в банковской системе,

- полностью анализировать возможности повышения эффективности финансовых инноваций и внедрения международного опыта в банковской системе,
- проанализировать проблемы, касающиеся финансовых услуг банков в РА,
- изучить риски и проблемы внедрения и развития современных банковских услуг в РА,
- изучить перспективы введения финансовых инноваций в банковской системе в Республике Армения,
- предложить способы инвестирования финансовых инноваций в банковской системе в Республике Армения,
- представить механизмы повышения эффективности финансовых инноваций в банковской системе Республики Армения и разработать метод оценки эффективности.

Основная научная новизна диссертации выражается в следующих результатах:

- Выявлены финансовые инновации, используемые в международной банковской практике по инновационным кластерам, и доказаны возможности их внедрения, подходы и механизмы их локализации в РА.
- В результате анализа основных показателей и перспектив введения финансовых инноваций в банковской системе РА, выяснилось, что в случае не преодоления основных проблем в банковской системе РА, финансовые инновации послужат не для продвижения экономики, а для независимого развития банковской системы из экономики.
- В результате социологического опроса клиентов банковской системы в РА, выявлены проблемы использования финансовых инноваций и современных банковских услуг, указывая пути и перспективы их решения.
- Разработан и предложен метод оценки эффективности банковских инноваций с помощью которого выявлена взаимосвязь между банковскими инновационными финансовыми услугами и удовлетворенности клиентов, которая была доказана с помощью проверки основных факторов и гипотез.

KIRAKOSYAN ASHOT ZAQAR

THE WAYS AND EFFECTIVENESS OF INVESTING FINANCIAL INNOVATIONS IN THE BANKING SYSTEM OF THE RA

The thesis is submitted for the pursuing of the Scientific Degree of the Doctor of Economics in the speciality of 08.00.03 “Finance and Accounting”.

The Defense of the thesis will take place on april 27, 2017, at 15³⁰ o'clock, at 014 Council of Economics of SCC RA at Armenian State University of Economics.

Address: 128, M. Nalbandyan st., Yerevan, 0025, Armenia.

ABSTRACT

The existing system of financial innovations in the banking system contains range of conceptual approaches, which are vital for having competitive banking system and economy. Problems connected with this field are in the scope of attention of Armenian and foreign researchers, that is why questions raised in many scientific works are solved differently in the banking system of each country. A number of approaches, views, opinions of different successful practices are raised related to the insertion of financial innovations in banking system, which may contribute to the integrated development of the banking and financial systems of the Republic of Armenia based on the innovative approach.

The above mentioned problems, the solutions of which can be found through the development and practice of effective mechanisms for managing the financial innovations, long term strategy for the banking system, make the theme of the thesis actual and urgent.

The purpose and problems of the study: The main purpose of the thesis is to process and offer scientifically proved strategical mechanisms of inserting and improving financial novelties in the banking system of the Republic of Armenia, based on research and analysis of the conceptual and methodological issues and international practice of increasing the efficiency of inserting financial innovations.

For that purpose, the following objectives were set:

- to study the current problems and development trends of banking system,
- to study and analyze the theoretical and conceptual issues of the financial innovations in the banking system,
- to carry out a more comprehensive and complete analyses for increasing the efficiency of the financial innovations and possibilities of using international experience in the banking system,
- to analyze the problems concerning financial services of the banks in the RA,

- to study the risks and issues of investing and developing modern banking services in the RA,
- to study the prospects of inserting financial innovations in the banking system of the Republic of Armenia,
- to offer ways and mechanisms of investing financial innovations in the banking system of the Republic of Armenia,
- to present the mechanisms of increasing the efficiency of financial innovations in the banking system of the Republic of Armenia and to develop a method for evaluating the efficiency.

The main scientific novelty of the thesis is expressed in the following results:

- The financial innovations used in international banking practice by innovative clusters have been revealed and the opportunities concerning with their investment, approaches and mechanisms of their localization in the RA have been proved.
- As a result of the analysis of the prospects of inserting financial novelties and main indices in the banking system of the RA, it was found out that in case of not overcoming the main problematic issues in the bank system of RA, the financial innovations will not serve for the development of the economy but the independent development of the banking system from the economy.
- As a result of the sociological survey of customers of the banking system in the RA, the issues of using financial innovations and modern banking services were found out by pointing out the ways and prospects of their solution.
- The method of evaluating the efficiency of banking services was processed and offered, through which the interconnection between the banking innovative financial services and satisfaction of the customers was revealed, which was proved by checking its main factors and hypothesis.